

POVERTY WATCH

FATTIGDOM I NORGE
2020

Innhold

Poverty Watch – Fattigdom i Norge 2020	2
1. Hva er fattigdom?	3
2. Hvordan måles fattigdom?	3
3. Hvordan utvikler fattigdommen seg i Norge?	5
4. Hvem er de fattige i Norge?	6
5. Fattigdommens årsaker og konsekvenser	9
6. Virkningene og håndteringen av COVID-19.....	11
7. Hvordan kan vi redusere fattigdommen?	13
Sluttnoter	17

Utgiver: Velferdsalliansen EAPN Norway

Tekst og redigering: Frøydis Petersen Jensen

Publisert: 17. oktober 2020

www.velferdsalliansen.no

Poverty Watch – Fattigdom i Norge 2020

Denne rapporten utgis av Velferdsalliansen EAPN Norway. Vi er et politisk uavhengig samarbeidsnettverk av 18 organisasjoner, foreninger og grupper, som arbeider for å styrke posisjonen til økonomisk, sosialt og rettslig vanskeligstilte. Vi jobber for et aktivt og inkluderende velferdssamfunn hvor ingen står utenfor.

Med velferdspolitikken som hovedfokus, skal Velferdsalliansen EAPN Norway være et aktivt, synlig og premissbærende talerør for sin målgruppe og sine medlemmer – lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Reell brukermedvirkning står sentralt i vårt arbeid. Derfor henter vi innspill fra medlemmene våre, og innspillene tar vi med oss og løfter opp i forskjellige fora og arenaer i Norge og Europa. Slik påvirker medlemsorganisasjonene hva vi skal jobbe for.

Vi er en del av European Anti-Poverty Network (EAPN), som innebærer at vi samarbeider med 32 tilsvarende nasjonale nettverk i Europa, samt 13 europeiske organisasjoner. Dette muliggjør kunnskapsutveksling, samordning og økt politisk gjennomslagskraft. Vi bidrar aktivt med å styrke mennesker som lever i fattigdom over hele Europa gjennom vår deltakelse i en rekke arbeidsgrupper.

Vi samarbeider også med Baltic Sea NGO og Nordic Welfare Platform.

Vi gjennomfører prosjekter og aktiviteter med mål om å påvirke politikk og samfunn. Dette påvirkningsarbeidet tar mange former. Vi gir råd og innspill for å fremme og opprettholde et aktivt og inkluderende velferdssamfunn som favner alle, for å oppnå sosial rettferdighet og verdige liv til hele befolkningen.

Vi er for velferdssamfunnet og sosial rettferdighet. For å bidra i denne utviklingen deltar vi i høringer, driver med lobbyvirksomhet, mediedekning, sosialpolitiske arrangementer, seminarer, konferanser, samarbeidsprosjekter og egne prosjekter. Hvert år deler vi ut Tommel opp-prisen til en journalist som har belyst fattigdom på en respektfull måte og som bidrar med å bryte ned fordommer.

Ved å sitte i forskjellige brukerråd og brukerutvalg på nasjonalt, lokalt og fylkesnivå, bidrar vi til utviklingen av en myndig arbeids- og velferdsforvaltning og et helsetilsyn som setter brukere og brukermedvirkning i fokus fra dag én.

I denne rapporten presenterer vi den nyeste tilgjengelige statistikken på fattigdom i Norge, samt våre vurderinger av fattigdommens utvikling basert blant annet på personlige historier og erfaringer fra mennesker i vår målgruppe. Dette er for å gi ansikt og stemme til statistikken over hvem som rammes av fattigdom og hvilke konsekvenser dette har.

COVID-19 har preget fattigdommen i 2020. Årets rapport inkluderer derfor en diskusjon rundt hvem de rammede i Norge er, hva regjeringen har gjort for å påvirke de økonomiske konsekvensene av virusutbruddet, samt hva vi mener det bør gjøres mer av.

Rapporten avsluttes med vårt syn på hvordan fattigdommen kan reduseres, en seksjon som bygger på *Velferdsalliansen handlingsplan mot fattigdom*. Handlingsplanen innebærer konkrete tiltak og finansieringsforslag, som er utviklet gjennom samarbeid mellom våre medlemsorganisasjoner. Videre bygger planen på perspektivet til både forskere, brukere og personer som har vært på innsiden av Nav-systemet, og slik dyrker vi en helhetstankegang. Vår resept mot fattigdom er å få de som står utenfor inn i arbeid, samtidig som at alle som ikke kan jobbe skal få ytelser som er tilstrekkelige for å leve gode og verdige liv.

For Velferdsalliansen EAPN Norway,
Honoratte BNN Muhanzi
Daglig leder

1. Hva er fattigdom?

Fattigdom handler om mer enn bare å ha lite penger. Enkelt forklart handler fattigdom om mangel på livsviktige ressurser og frihet til å leve et verdig liv.

Vi definerer en person som fattig dersom nivået på inntekt og ressurser (materielle, sosiale og kulturelle) medfører at personen ikke kan oppnå en levestandard og deltakelse som regnes som akseptabel i det norske samfunnet. Utilstrekkelig inntekt og ressurser medfører ofte ekskludering og marginalisering, samt skam over å ikke leve opp til etablerte normer.

Denne definisjonen av fattigdom er relativ i motsetning til absolutt, og fanger opp at fattigdom handler om å ikke ha de samme mulighetene som andre i samfunnet har. Dette er i tråd med den anerkjente økonomen Adam Smith sin definisjon for 240 år siden, om at frihet fra fattigdom innebærer «to appear in public without shame»¹.

Fattigdom finnes også i Norge

Fattigdom eksisterer også i Norge, og er dessuten økende. Riktignok lever ikke fattige i Norge i den samme akutte nøden som eksisterer i flere land utenfor Europa. Dette endrer likevel ikke på situasjonen for de som sliter med å få endene til å møtes i det norske samfunnet. Mye av fattigdommen er lite synlig, fordi mange som sliter med å dekke grunnleggende behov ikke snakker høyt om det på grunn av skam og frykt for ekskludering.

Å leve i fattigdom, og usikkerheten det innebærer, påvirker alle livets områder. I hverdagen kan behovet for å klare seg på kort sikt ofte fortrenge det langsiktige perspektivet, og dette kan i sin tur utløse dårlige valg. Fattige har blant annet økt risiko for fysiske og psykiske helseplager, spiser mer usunt og bruker mer rusmidler enn de som kan betale også de uventede regningene. I tillegg har barn i fattige familier dårligere forutsetninger knyttet til skolegang, og ekskluderes ofte fra arenaer og muligheter som andre barn har tilgang til.

Fattigdommen er et problem for personene det gjelder, men den er også et problem fordi den går i arv og svekker tillitsnivået i det norske samfunnet. De tapte mulighetene til de som lever i fattigdom svekker oss både som sosialt og økonomisk fellesskap.

2. Hvordan måles fattigdom?

Andelen fattige i et land vil variere med hvordan man måler fattigdom. Ulike indikatorer måler ulike fenomen, og alle mål har styrker og svakheter med tanke på informasjonen de gir. Kort sagt kan fattigdom måles ut fra enten en *absolutt* eller *relativ* standard. Verdensbankens og FNs fattigdomsgrense på 1,90 dollar om dagen er et mye brukt absolutt mål på fattigdom. Befinner man seg under denne grensen, regnes man som ekstremt fattig.

For industrialiserte land som Norge er det derimot vanlig å bruke et relativt mål på fattigdom – en grense som flytter seg ut fra inntektsutviklingen i samfunnet som helhet. En svakhet med relative fattigdomsmål er at ikke alle under fattigdomsgrensen opplever negative konsekvenser av dette eller føler seg fattige. I tillegg kan statistikken definere folk som fattige på grunn av lav inntekt, selv om de har en betydelig formue å bruke av.

Likevel har relative fattigdomsmål klare fordeler. For eksempel vet vi at sjansen for sosial eksklusjon og å ikke ha nok penger til grunnleggende behov som mat, klær og bolig er større dersom man lever under fattigdomsgrensen. Relative mål fanger dessuten opp at fattigdom handler om avgrensede muligheter for deltakelse i samfunnet. Dette er et viktig prinsipp når vi skal måle fattigdom i Norge, fordi rikere samfunn krever mer ressurser for å kunne delta på et allment akseptert nivå.

Velferdsalliansen EAPN Norway legger til grunn at fattigdom handler om begrensede muligheter til akseptabel levestandard og deltakelse i samfunnet. Derfor mener vi at et relativt fattigdomsmål er best egnet til å måle fattigdom i Norge og Europa for øvrig.

Måling av fattigdom i Norge

I Norge finnes det ingen fastsatt fattigdomsgrense. EUs ministerråd vedtok derimot i 1975 at fattigdom er relativt, og at fattigdomsgrensen skal settes etter den generelle levestandarden i hvert enkelt land. Norske myndigheter bruker som oftest EUs grense på 60 prosent av medianinntekten eller OECDs grense på 50 prosent, men uten å kalle det for en fattigdomsgrense². Offisiell statistikk fra Statistisk sentralbyrå (SSB) opererer istedenfor med begrepene «lavinntekt» og «lavinntekstgrense», som i praksis måler det samme.

Den vanligste lavinntekstgrensen brukt av SSB følger EU-definisjonen av fattigdom. Grensen settes på 60 prosent av medianinntekten etter skatt, justert for husholdningenes sammensetning (videre referert til som EU60). På den måten tas det hensyn til at husholdninger har forskjellige nivåer på nødvendige utgifter, ut fra antall voksne og barn som inngår i husholdningen. Tabell 1 viser fattigdomsgrensen for ulike husholdningstyper i 2018³:

Tabell 1: Fattigdomsgrense (EU60) etter husholdningstype, 2018

Husholdningstype	Fattigdomsgrense (kroner)
Enslig	228 400
Enslig forsørger med ett barn	297 000
Enslig forsørger med to barn	365 500
Enslig forsørger med tre barn	434 000
Par uten barn	342 700
Par med ett barn	411 200
Par med to barn	479 700
Par med tre barn	548 200
Par med fire barn	616 800

Kilde: Statistisk sentralbyrå

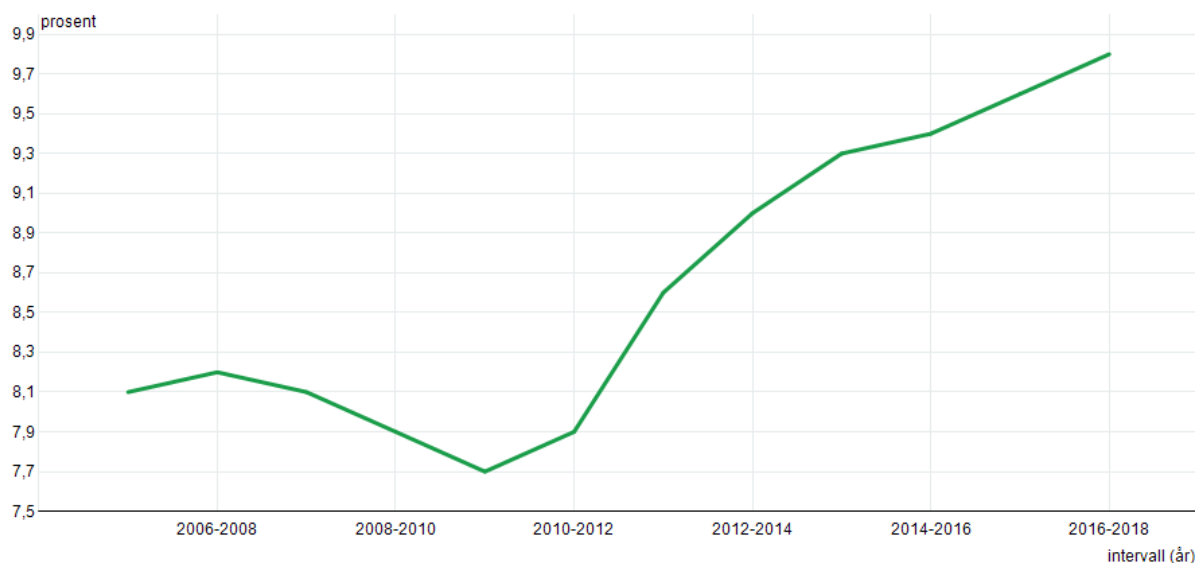
3. Hvordan utvikler fattigdommen seg i Norge?

Økt fattigdom målt med vedvarende lavinntekt

Statistikk som viser andelen av befolkningen som lever i *lavinntekt* et gitt år har sine svakheter. Noen har gjerne varierende inntekt, slik at de vises som fattige i statistikken ett år, selv om de generelt har en inntekt over fattigdomsgrensen. Derfor er *vedvarende lavinntekt*, der lavinntektsgrensen er definert som inntekt lavere enn 60 prosent av medianinntekten som gjennomsnitt over de siste tre årene, et mer treffsikkert mål på fattigdom. I denne rapporten bruker vi derfor vedvarende lavinntekt så lenge dette er tilgjengelig, og lavinntekt når dette mangler.

Utviklingen i vedvarende lavinntekt viser at fattigdommen er økende i Norge. Figur 1 viser at andelen med vedvarende lavinntekt riktignok falt fra 8,2 prosent i 2008 til 7,7 prosent i 2011. Derimot har andelen økt de siste årene. Fra 2011 til 2018, som er siste tilgjengelige tall, har andelen med vedvarende lavinntekt økt fra 7,7 til 9,8 prosent. I 2018 tilsvarte dette 485 800 personer. Som Figur 1 viser, er fattigdommen på en topp målt med vedvarende lavinntekt.⁴

Figur 1: Andel med vedvarende lavinntekt (EU60). Treårsperiode. Alle fylker og aldre

Kilde: Statistisk sentralbyrå

16,2 prosent i risikozonen for fattigdom eller sosial eksklusjon

Det finnes også indikatorer som ser på mer enn inntekt. EUs statistikkbyrå Eurostat har utviklet indikatoren AROPE ('at risk of poverty or social exclusion'), som skal avdekke hvor mange som lever med risiko for fattigdom eller sosial eksklusjon. Indikatoren er sammensatt av de tre faktorene *lavinntekt*, *manglende tilknytning til arbeidsmarkedet* og *alvorlige materielle mangler av økonomiske årsaker*. Personer som bor i husholdninger som oppfyller én eller flere av disse tre faktorene, ansees å være i risikogruppen.

Ifølge AROPE-statistikken hadde omtrent 860 000 nordmenn, eller 16,2 prosent av befolkningen, risiko for å havne i fattigdom eller sosial eksklusjon i 2018. Andelen har vært økende siden 2014, og dette er det høyeste tallet målt siden toppåret 2006.⁵

Tall fra Eurostat viser også at 2,1 prosent av befolkningen opplevde alvorlige materielle mangler i 2018 (ned fra 2,3 prosent i 2017)⁶, og at 9,2 prosent av befolkningen under 60 år bodde i en husholdning med svært lav arbeidsintensitet (opp fra 8,8 prosent i 2017)⁷.

6 prosent sliter med å få endene til å møtes

SSBs levekårsundersøkelse bidrar til å ytterligere komplementere bildet av hvor mange som opplever mangel på materielle og sosiale goder. Undersøkelsen fra 2019 er basert på intervjuer av omtrent 12 000 nordmenn og anslår at 6 prosent av befolkningen over 16 år bor i en husholdning som har vanskelig eller svært vanskelig for å få endene til å møtes. I tillegg anslås det at 24 prosent bor i en husholdning som ikke har mulighet til å klare en uforutsett utgift på 15 000 kroner. Dette markerer en økning fra 19 prosent i 2018.

Levekårsundersøkelsen viser dessuten at utdanningsnivå har mye å si for mangelen på materielle og sosiale goder. Jo lavere utdanningsnivå, desto større er sjansen for at man opplever materielle og sosiale mangler. Nordmenn med bare grunnskolenivå er særlig utsatt og i 2019 var det 13 prosent av denne gruppen som rapporterte at de ikke har råd til en ukes ferie i løpet av et år, mot 5 prosent blant de med videregående utdanning.⁸

4. Hvem er de fattige i Norge?

Tilknytning til arbeidsmarkedet er avgjørende

Manglende og ustabil tilknytning til arbeidsmarkedet er den viktigste grunnen til at nordmenn havner under fattigdomsgrensen. Risikoen for vedvarende lavinntekt var hele fem ganger så høy for husholdninger uten stabil arbeidstilknytning enn befolkningen ellers i 2016⁹.

Særlig varig arbeidsledighet øker risikoen for fattigdom, og i 2018 var 50,6 prosent av langtidsledige under fattigdomsgrensen for dette året¹⁰. Ikke bare medfører varig ledighet en redusert inntekt – det går også ofte utover sosiale relasjoner, selvfølelse og personlig frihet. For de som av ulike årsaker ikke kan jobbe, betyr også langtidsfravær fra arbeidsmarkedet at det blir vanskeligere å komme seg inn i arbeid igjen den dagen de er klare for det.

Mottakere av offentlige ytelser er ekstra utsatte

Å være avhengig av offentlige ytelser gjør at man er ekstra utsatt for å befinne seg under fattigdomsgrensen. Minstebeløpet til flere av Navs ytelser ligger på rundt to ganger folketrygdens grunnbeløp (2G), som fra mai 2020 tilsvarer 202 702 kroner. Dette beløpet er betydelig lavere enn fattigdomsgrensen for enslige uten forsørgeransvar. Noen minstebeløp ligger derimot rett over grensen. Dette gjelder for eksempel minste uføretrygd, som i 2020 var 2,48 ganger folketrygdens grunnbeløp, eller 251 350 kroner, for en enslig person¹¹.

Andelen som ligger under fattigdomsgrensen et gitt år varierer ikke overraskende mellom de ulike ytelsene. På den ene enden av skalaen finner man mottakere av uføretrygd – i 2018

var 21,6 prosent av de uføretrygdene under fattigdomsgrensen. På den andre enden av skalaen finner man mottakere av arbeidsavklaringspenger (AAP) og sosialhjelp, der andelen under fattigdomsgrensen er betydelig høyere – henholdsvis 32,3 og 69,9 prosent.

Utviklingen i fattigdom blant ytelsesmottakere viser en oppadgående trend. Fra 2010 til 2018 har andelen under fattigdomsgrensen blant uføretrygdene økt jevnt fra 12,3 til 21,6 prosent. I samme tidsperiode har andelen som årlig ligger under fattigdomsgrensen økt markant for de som mottar midlertidige ytelser som AAP, sosialhjelp og kvalifiseringsstønad. For mottakere av kvalifiseringsstønad og sosialhjelp, var økningen på hele 30,6 og 20,5 prosentpoeng.¹²

Også eldre ytelsesmottakere er utsatt for fattigdom. Fra 2012 har andelen med vedvarende lavinntekt økt blant aleneboende minstepensjonister med alderspensjon. I 2018 var hele 71 prosent i denne gruppen under fattigdomsgrensen, mot 11 prosent i resten av befolkningen¹³.

Høy og stabil fattigdom blant innvandrere

I 2018 hadde 29 prosent av de med innvandrerbakgrunn, medregnet norskfødte med innvandrerforeldre, vedvarende lavinntekt. Dette markerer en økning på kun ett prosentpoeng fra 2017, og før det har andelen vært stabil siden 2014.¹⁴ Samtidig har trenden de siste årene vært at personer med innvandrerbakgrunn har omtrent tre ganger så høy andel med vedvarende lavinntekt enn hva hele den norske befolkningen har.

At fattigdommen er høyere blant innvandrere har nær sammenheng med at mange innvandrergrupper har lavere yrkesdeltakelse enn resten av befolkningen, og at de derfor er mer avhengige av offentlige ytelser. Dette gjenspeiles også i sysselsettingsstatistikken, som viser at 67,1 prosent av innvandrere mellom 20 og 66 år var sysselsatt per 4. kvartal i 2019. Tilsvarende tall for nordmenn uten innvandrerbakgrunn var 78,5 prosent.¹⁵ Innvandrere jobber også oftere deltid, som delvis har å gjøre med at flere har typiske deltidsyrker¹⁶.

Det er flere og kompliserte årsaker til at innvandrere har svak tilknytning til arbeidsmarkedet. Vanlige utfordringer er begrensede norskerdigheter, manglende formell kompetanse og vanskeligheter med å få godkjent utenlandsk utdanning, samt begrenset nettverk og kunnskap om det norske arbeidsmarkedet. Diskriminering på arbeidsmarkedet er også et problem for mange, men for å hindre dette testes det nå ut anonyme søknader i staten¹⁷.

Flere unge på helserelaterte ytelser

Det siste tiåret har man sett en økende tendens til fattigdom blant de under 67 år. Den største økningen har skjedd blant unge voksne i alderen 18 til 34 år, hvor andelen med vedvarende lavinntekt lå på 14,7 prosent i 2018¹⁸. Økningen hos denne aldersgruppen har sammenheng med at mange under 30 år står utenfor arbeid og utdanning, hvorav et betydelig antall unge mangler videregående utdanning. Mens andelen arbeidssøkere i denne aldersgruppen har gått ned, har andelen som mottar helserelaterte ytelser gått opp.¹⁹

Andelen unge som faller utenfor både utdanning, arbeid og arbeidstrening har holdt seg relativt stabil de siste årene, som er positivt. Disse personene klassifiseres internasjonalt som NEET ('Not in Education, Employment or Training') og utgjorde 10,7 prosent av unge mellom 15 og 29 år i 2018, som tilsvarte 111 105 personer²⁰.

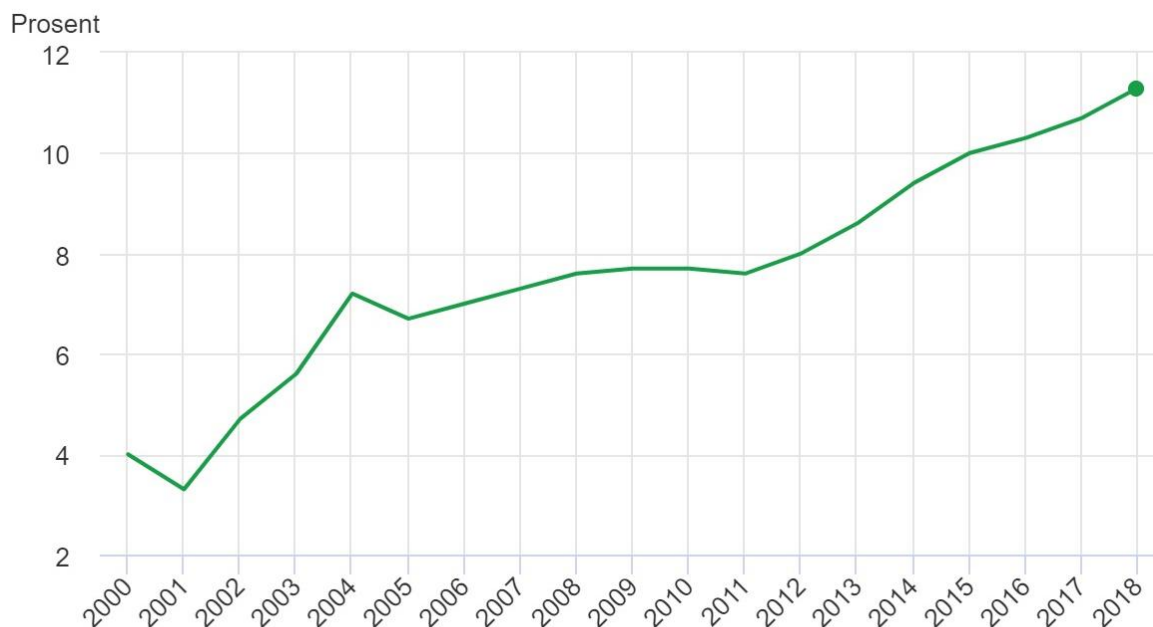
I en undersøkelse gjennomført av SSB av unge med NEET-status i 2012, finner man at rundt halvparten av gruppen opplevde kun kortvarig utenforskap. Derimot var det vanligere med

langvarig utenforskap blant unge mottakere av offentlige ytelser, og særlig helserelaterte ytelser som AAP og uføretrygd.²¹ Det er derfor uheldig at andelen unge på slike ytelser har gått opp, og per juni 2020 var drøyt 10 prosent av AAP-mottakere under 25 år²².

Andelen barn i fattige familier vokser raskt

Fattigdom hos barnefamilier er et økende problem i Norge. I 2018 bodde hele 11,3 prosent barn under 18 år i husholdninger med vedvarende lavinntekt, mot 10,7 prosent året før. På bare ett år økte dermed antallet barn i fattigdom med 5 000. Den betydelige økningen fra 2017 til 2018 kan dessuten ikke sees som en isolert hendelse – helt siden 2014 har fattigdommen blant barn vært høyere enn i resten av den norske befolkningen, og den vokser raskere. Figur 2 illustrerer en alarmerende økning i andelen barn i fattige familier.²³

Figur 2: Andel barn under 18 år med vedvarende lav husholdningsinntekt. Alle fylker

Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger, Statistisk sentralbyrå.

Fattige barnefamilier kjennetegnes av en høy andel med svak tilknytning til arbeidsmarkedet. Dette understrekes av at hele 6 av 10 barn under fattigdomsgrensen bor i en husholdning uten arbeidstilknytning. Å ha foreldre i arbeid gir altså en effektiv beskyttelse mot lavinntekt.²⁴

Barn med innvandrerbakgrunn utgjør en økende andel av barn med vedvarende lavinntekt. I 2018 tilhørte faktisk nærmere 4 av 10 barn med innvandrerbakgrunn en husholdning med vedvarende lavinntekt. Dette gjelder først og fremst norskfødte barn med innvandrerforeldre, men også barn som selv har innvandret til Norge.²⁵

Vedvarende lavinntekt er også betydelig vanligere hos aleneforsørgere enn par. Blant aleneforsørgere har andelen med vedvarende lavinntekt økt markant de siste årene, og den nådde en topp på 25 prosent i 2018. Til sammenligning var andelen for par med barn, der yngste barn var mellom 0 og 17 år, 8 prosent. Aleneforsørgere med tre eller flere barn er særlig utsatt for vedvarende lavinntekt, med en andel på hele 47 prosent i 2018.²⁶

Den økende barne- og familiefattigdommen er høyst problematisk. For eksempel mangler barn i vedvarende lavinntektsfamilier materielle goder som andre barn har tilgang på. Blant annet bor de oftere i dårligere og trangere forhold, og sjeldnere i en bolig foreldrene eier. Også mangel på sosiale goder kan være hemmende for barn i fattige familier. Eksempelvis får de ikke deltatt i organiserte aktiviteter og bursdager på lik linje med andre barn. Mangelen på goder har alvorlige konsekvenser, som inkluderer at barn fra lavinntektsfamilier har lavere trivsel på skolen, færre fortrolige venner og større risiko for å bli mobbet.²⁷

5. Fattigdommens årsaker og konsekvenser

I denne seksjonen redegjøres det for viktige systemårsaker til fattigdom i Norge, samt problemer som oppstår som en konsekvens av fattigdom.

Årsakene til at et enkeltmenneske lever i fattigdom inkluderer ofte lange perioder utenfor arbeidsmarkedet, lavt utdanningsnivå, at familien har mange barn eller man er aleneforsørger. Andre årsaker er langtidssykdom eller andre forhold som medfører at man ikke kan arbeide eller arbeide fullt, som funksjonshemminger og mental uhelse. Likevel setter velferdsstaten rammebetingelser som er avgjørende for hvordan fattigdommen i Norge utvikler seg og hvilke konsekvenser den får. Slike betingelser behandles i denne seksjonen.

Innstramminger i offentlige ytelser som AAP

Samtidig som fattigdommen hos ytelsesmottakere har økt, har det de siste årene blitt gjort innstramminger i en rekke offentlige ytelser. Dette har foregått gjennom innføring av strengere inngangskriterier, samt kutt i satsene og varigheten til diverse ytelser.

Tankegangen bak å stramme inn offentlige ytelser ser ut til å være at dette skal få flere i arbeid. Problemet er at mange ikke har mulighet til å jobbe, eller jobbe fullt, fordi de er syke, har en skade eller en funksjonshemming. Slik rammes allerede sårbare mennesker hardt.

Fra 1. januar 2018 ble reglene for arbeidsavklaringspenger (AAP) strammet inn. Ytelsen sikrer inntekt for personer som har minst 50 prosent nedsatt arbeidsevne på grunn av sykdom, skade eller lyte. Ytelsen mottas mens Nav avklarer personens arbeidsevne og hvorvidt den det gjelder skal innvilges uføretrygd eller få hjelp til å komme tilbake i arbeid.

Flere innstramminger i AAP ble altså innført i 2018. Kriteriene for å få AAP ble skjerpet og maksimal periode for å motta ytelsen ble redusert fra fire til tre år. Videre ble det innført en øvre grense på to år for forlengelse av AAP, som kan søkes om hvis personens arbeidsevne ikke er ferdig avklart innen tre år. Tidligere var det ingen øvre forlengelsesgrense.

Videre ble *kriteriene* for å få forlenget AAP-perioden strammet inn, som raskt fikk negative konsekvenser. Andelen AAP-mottakere som fikk forlengelse falt markant fra 15 prosent i desember 2017 til 8 prosent i desember 2018. Dette førte til en økning både i antallet personer på uføretrygd og sosialhjelp. Det totale antallet sosialhjelpsmottakere var stabilt i 2018, men antallet som hadde hatt AAP samme år økte med 3 100 personer fra 2017. Utgiftene til sosialhjelp økte med omtrent 500 millioner kroner fra 2017 til 2018, og hele én tredjedel av økningen kunne tilskrives at tidligere AAP-mottakere gikk over på sosialhjelp.²⁸

På grunn av innstramningene har det oppstått en situasjon der mange AAP-mottakere ikke rekker å få sin arbeidsevne avklart innen tre år og ikke får forlengelse. Det venter da en karenstid på 52 uker før man kan søke AAP på nytt. Mange skyves dermed over på sosialhjelp, som er ment som en korttidsytelse og alt for lav til å kunne leve av uten at det går utover grunnleggende behov. Innstramningene har resultert i at mange skyves ut i fattigdom.

Dessuten ble AAP-ordningen ytterligere innstrammet fra 1. januar 2020, som har gått utover unge mottakere. Minstebeløpet til AAP-mottakere under 25 år har blitt redusert fra 202 702 (2G) til 135 135 kroner (2/3 av 2G) i året, som utgjør et kutt på rundt 67 000 kroner. Videre har ung ufør-tillegget for nye AAP-mottakere under 25 år, på 44 000 kroner, blitt avviklet.²⁹

Tilbakemeldinger fra de som rammes av AAP-innstramningene, viser at endringene presser dem lengre vekk fra arbeidslivet heller enn å hjelpe dem inn – stikk i strid med intensjonen. Nav selv finner heller ingen bevis for at innstramningene har ledet til flere i arbeid³⁰.

Sosialhjelp til liten hjelp

Svært mange sosialhjelpsmottakere får ikke tilstrekkelig med midler til å dekke utgiftene de har til livsopphold. Som beskrevet tidligere er det disse ytelsesmottakerne som har høyest andel under fattigdomsgrensen, og de er også den gruppen som opplever størst mangler.

SSBs levekårsundersøkelse fra 2019 viser at sosialhjelpsmottakere er overrepresentert når det gjelder materielle og sosiale mangler. Blant mottakerne i 2019 oppga blant annet 24 prosent at de ikke har råd til å erstatte utslitte klær³¹, og 49 prosent at de ikke har råd til en ukes ferie i løpet av året³². Gruppen har også vanskelig for å få endene til å møtes. Blant sosialhjelpsmottakere i 2019 oppga 46 prosent at de opplevde det vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes dette året, mot 6 prosent i hele befolkningen³³.

Mye av forklaringen ligger i at satsene som utbetales er for lave i forhold til hva et forsvarlig livsopphold faktisk koster. SIFOs referansebudsjett for en enslig mann mellom 20 og 50 år er på 9 510 kroner, ekskludert boutgifter³⁴. Statens veiledende retningslinjer for sosialhjelp viser derimot en sats på kun 6 250 kroner for en enslig voksen i 2020, igjen ekskludert boutgifter³⁵.

Sosialhjelp er en skjønnsmessig og kommunal ytelse, som har resultert i stor variasjon mellom kommuner og saksbehandlere i hvem som får sosialhjelp og hvor mye de får³⁶. Flere opplever å ikke ha rett til sosialhjelp fordi de er gift, mens andre blir tvunget til å selge verdier som bil og bolig, samt tømme sine sparekontoer før de kan motta ytelsen³⁷. Oppfyller man ikke de tidvis strenge inngangskravene, kan man ende opp helt uten inntekt og med en lenger vei ut av fattigdommen enn man opprinnelig hadde.

Dyrt å bo – og vanskelig å få støtte

Selv om majoriteten av husholdningene i Norge eide boligen sin i 2019, er det store forskjeller mellom grupper. Der 40 prosent av husholdningene med lavinntekt var boligeiere dette året, var andelen hele 88 prosent blant husholdningene i tredje inntektskvartil³⁸. For mange grupper med svak økonomi gjør kravet om 15 prosent egenkapital og begrensningen på fem ganger inntekt i lånesum, at eierskap blir urealistisk. Noen i lavinntektsgruppen, som barnefamilier og ytelsesmottakere, får riktignok kjøpt bolig ved hjelp av startlån og tilskudd fra Husbanken. Samtidig har ytelsene begrenset tilgjengelighet også for denne gruppen. Flere er tvunget til å leie og mange må dessuten ta til takke med dårlig bostandard – ifølge Eurostat leide 3,7 prosent av den norske befolkning en bolig med alvorlige mangler i 2018³⁹.

Mange har blitt rammet av at bostøtten fra Husbanken har fått strengere inngangskrav og ikke blitt justert tilsvarende prisveksten. Bostøtten skal hjelpe husholdninger med lave inntekter og høye utgifter, men i 2017 ble inntektsgrensen for å motta støtte nedjustert. Mange falt dermed ut av ordningen, og dette gjaldt særlig ytelsesmottakere. Sammenlignet med i 2011 var det rundt 34 900 færre husholdninger som mottok bostøtte i 2017. Videre har ikke satsene blitt justert tilsvarende prisveksten, så bostøtten har i praksis minket.⁴⁰

Kuttene i bostøtten blir enda mer kritiske sett i sammenheng med innføringen av gjengs leie på kommunale utleieboliger. Gjengs leie er en slags gjennomsnittlig markedspris for tilsvarende boliger i samme område og har medført at prisen på kommunale utleieboliger har skutt i været i mange kommuner⁴¹. 70,5 prosent av husholdningene som mottok bostøtte i 2019, leide⁴². Samtidig som det har blitt vanskeligere å få slik støtte, som hovedsakelig er ment som økonomisk hjelp til å leie, har altså leieprisene økt kraftig på grunn av gjengs leie.

Ulikhet i tannhelse

Tannhelse hos voksne er et sort hull i den norske velferdsstaten, som særlig rammer de under fattigdomsgrensen og folk som sliter med sykdom. Helsetjenester ellers er fullt eller delvis refundert av staten gjennom folketrygden, men dette gjelder ikke for tannlege tjenester. Barn til og med 18 år får gratis tannbehandling, og de mellom 19 og 20 år får refundert 75 prosent av utgiftene. Med unntak for personer med visse sykdommer, gis det ingen refusjon av tannlegeutgifter for voksne over 20 år. Etter dette vil en vanlig sjekk hos tannlegen koste rundt 1 000 kroner, og mange har verken råd til sjekk eller behandling av tennene.

Grupper som er utsatt for fattigdom topper statistikken over de som ikke har råd til å gå til tannlegen. Blant de under fattigdomsgrensen var andelen 12 prosent i 2019, mot 5 prosent i hele befolkningen. I tillegg er arbeidsledige og sosialhjelpsmottakere kraftig overrepresentert, med henholdsvis 23 og 22 prosent som ikke har råd til å gå til tannlegen.⁴³ Delvis som en konsekvens av å ikke kunne gå til tannlegen av økonomiske grunner, har personer fra lavinntektshushold vesentligere dårligere tannhelse enn de fra hushold med høyere inntekt⁴⁴.

Dyr behandling betyr at mange med dårlig råd utsetter tannlegebesøket til smertene har blitt så store at de ikke holder ut. Dessuten erfarer vi at flere velger å trekke tenner i stedet for å reparere dem, fordi dette er den billigste løsningen. For de som ikke har råd til behandling, er også stigma og skam rundt det å ha dårlig tannhelse et problem. For noen leder dette til svekket selvfølelse og sosial isolasjon. Der mye annet kan gjemmes vekk, er smilet nemlig noe som blir lagt merke til, enten det er snakk om omgang med venner eller et jobbintervju.

6. Virkningene og håndteringen av COVID-19

COVID-19, eller koronaviruset, spredte seg i Norge i 2020, og 12. mars stengte omtrent hele landet ned. Barnehager og skoler stengte og åpnet ikke før i slutten av april og starten av mai, og en rekke butikker, restauranter og frisører måtte lukke dørene på ubestemt tid. Norge og andre land valgte også å stenge landegrensene, som gikk hardt utover flere bransjer.

Ingen vet hvilken fase av koronapandemien vi er inne i eller hvor lenge den vil vare. Det vi vet er at Norge, grunnet oljerikdommen, stiller annerledes overfor pandemien enn de fleste

andre land. Selv om oljen er én viktig faktor i å forklare hvorfor Norge har hatt lettere for å håndtere krisen, har også faktorer som det høye tillitsnivået i befolkningen påvirket positivt.

Basert på utviklingen hittil i Norge i 2020, vil denne seksjonen gjøre rede for hvem som har blitt rammet av pandemien og hvordan regjeringen har redusert de økonomiske virkningene.

Viruset rammer sosialt skjevt

Velferdsalliansen EAPN Norway ser at problemstillingene som fantes i samfunnet før, er der fortsatt. De som har god økonomi og er ressurssterke, går det som hovedregel bra med. Mennesker som lever i fattigdom og sosial eksklusjon rammes derimot ekstra hardt, fordi de allerede slet med store utfordringer og har både færre ressurser og færre alternativer.

Blant de nye permitterte har man sett en overrepresentasjon av grupper som var vanskeligstilte allerede før virusutbruddet. Eksempelvis er personer med lav utdanning og inntekt blant de som har blitt hardest rammet av permitteringer. Dette inkluderer personer med tjenesteytende jobber innen hotell, reiseliv, restaurant og uteliv. Også kvinner og innvandrere er overrepresentert i lavinntektsyrker, som innebærer at disse gruppene har blitt særlig hardt rammet av permitteringer.⁴⁵ Mange lavinntektsusholdninger tåler ikke at inntektsgrunnlaget svekkes ytterligere, uten at det går utover tilgangen på nødvendige goder som mat og bolig.

Selv om den økonomiske dimensjonen er viktig, handler en annen viktig dimensjon om sosiale ressurser. Barnefamilier med lavinntekt er en utsatt gruppe som har opplevd både økonomiske og sosiale virkninger av pandemien. I tillegg til å ha vært særlig utsatt for permitteringer⁴⁶, fikk mange i denne gruppen brått ansvar for hjemmeskole av egne barn. Hjemmeskole krever digitalt utstyr, men også digital og allmenn kompetanse. Foreldrene med lav inntekt har ofte også lav utdanning, og manglende kompetanse har gjort det vanskelig for flere å bistå barnas skolearbeid. For innvandrerforeldre har også begrensede norskkferdigheter vært særlig utfordrende. Det er tydelig at viruset rammer sosialt skjevt.

En ny undersøkelse av ungdommer mellom 13 og 19 år viser at flertallet lærte mindre med hjemmeskole, men at de fra lavere sosiale lag og med innvandrerbakgrunn kom dårligere ut⁴⁷. En mulig konsekvens av koronapandemien er forsterkede forskjeller mellom barn av foreldre med lav og høyere sosioøkonomisk status – både på kort og lang sikt.

De som var utenfor arbeidsmarkedet før virusutbruddet har fått sine framtidsutsikter forverret. Med en så høy arbeidsledighet som det er nå, er det enda vanskeligere for denne utsatte gruppen å få seg jobb. Forlengede opphold fra arbeidsmarkedet kan bli en reell økonomisk utfordring for de som sto uten arbeid før virusutbruddet, som inkluderer flere innvandrere, syke og unge voksne med NEET-status ('Not in Education, Employment or Training').

Flere i vår målgruppe har opplevd økt bekymring som følge av pandemien, og mange uroer seg mer enn vanlig for egen og norsk økonomi. Blant permitterte og oppsagte opplever vi økt bekymring over å ikke få dekket grunnleggende behov, samt over uforutsigbarhet med tanke på jobb. Framtiden er også blitt mer usikker for de som var utenfor arbeid fra før, og denne gruppen var mest bekymret både før og etter koronatiltakene⁴⁸. For andre har bekymringen vært av en mer sosial karakter. Noen av våre medlemsorganisasjoner har eksempelvis fått telefoner fra foreldre som er fortvilet over at de ikke klarer å hjelpe barna med hjemmeskole.

Regjeringens håndtering av COVID-19 – positive, negative og manglende tiltak

Som respons til nedstengingen av samfunnet, innførte regjeringen hjelpetiltak tilsvarende 100 milliarder kroner. Først og fremst ble det opprettet en lønnskompensasjonsordning der permitterte skulle få to dager full lønn fra arbeidsgiver og hele 18 dager fra Nav, i stedet for de ordinære 15 dagene med lønn fra arbeidsgiver og fem fra Nav.⁴⁹ I tillegg ble dekningen bedret for alle arbeidere, inkludert selvstendig næringsdrivende, vikarer og frilansere.

Til tross for at regjeringen var tidlig ute med å vedta lønnskompensasjonsordningen, tok det lang tid før denne var på plass. Ordningen var ikke klar før i juni⁵⁰ og i mellomtiden var det mange som søkte dagpenger, men ikke fikk det. I slutten av august ble det klart at 37 000 permitterte må vente helt til september med å få utbetalt dagpengene de har krav på⁵¹.

For mange som i utgangspunktet hadde knapp økonomi, gikk manglende dagpenger og lønnskompensasjon utover tilgangen på helt nødvendige goder. Der noen ba familien om mat, vendte andre seg til frivillige organisasjoner⁵². Blant annet har vår medlemsorganisasjon Fattig Talt Ørland merket økt pågang av mennesker som trenger hjelp med å skaffe mat.

Selv om minimumsbeløpet man må ha tjent det siste året for å få dagpenger er satt ned til 75 000 kroner, utelater dette flere personer som har en løsere tilknytning til arbeidsmarkedet. Flere av disse har måtte leve av oppsparte midler, som gjør dem enda mer utsatte.

Da samfunnet åpnet opp igjen, hadde regjeringen stort fokus på å støtte næringslivet økonomisk til å ta tilbake permitterte ansatte. Tall fra Nav viser at det var registrert 216 400 arbeidssøkere i Norge ved utgangen av august. Dette er 55 900 færre enn ved utgangen av juni, og nedgangen har i hovedsak skjedd gjennom en reduksjon av antallet permitterte.⁵³

Samtidig var 39 prosent av de registrerte arbeidssøkerne i august innvandrere, og flertallet kom fra Polen. Det er derfor kritisk at en ny undersøkelse viser at Nav bruker lenger tid på dagpengesøknadene fra polske arbeidsinnvandrere enn permitterte ellers⁵⁴.

Regjeringens informasjon om viruset, smittevernstiltak og hjelpetiltak nådde sent fram til flere innvandrergupper. Dette skyldtes blant annet begrensede norskferdigheter i disse gruppene, men også regjeringens valg av informasjonskanaler. Mangel på informasjon bidro til økt smitte blant innvandrere og at de ikke fikk nyttiggjort seg av hjelpetiltak. Det har riktignok blitt mer fokus på å tilby informasjon på ulike språk, og i juni varslet regjeringen at frivillige organisasjoner kan søke om ekstra midler til bedre informering av innvandrere om viruset.⁵⁵

Tilfeller av manglende handling fra regjeringens side har bidratt til å forverre situasjonen til utsatte personer. Blant annet har det blitt innført et koronagebyr hos tannlegen, som gjør det enda dyrere å få behandlingen man trenger. Dette er kritisk i en periode hvor utsatte mennesker allerede står svakere stilt økonomisk enn til vanlig. Ved å dekke dette koronagebyret, kunne regjeringen forhindre en ytterligere forverring av situasjonen.⁵⁶

7. Hvordan kan vi redusere fattigdommen?

Denne seksjonen bygger på *Velferdsalliansens handlingsplan mot fattigdom*, som har konkrete tiltak for å redusere fattigdommen i Norge og finansieringsforslag for disse tiltakene. Både tiltakene og finansieringsforslagene er utviklet gjennom samarbeid mellom våre

medlemsorganisasjoner. Videre bygger planen på perspektivet til både forskere, brukere og personer som har vært på innsiden av Nav-systemet, og slik dyrker vi en helhetstankegang. Vår resept mot fattigdom er å få de som står utenfor inn i arbeid, samtidig som at alle som ikke kan jobbe skal få ytelser som er tilstrekkelige for å leve gode og verdige liv.

Flere i jobb gjennom kvalifiseringsprogram og opplæringsplasser

For å få bukt med fattigdommen må flere i full og varig jobb, og vi mener rett til kvalifiseringsprogram for langtidsledige og langtidsmottakere av sosialhjelp er et sentralt tiltak. Et slikt fulltidstilbud på opptil to år er nyttig fordi det sikrer økonomisk forutsigbarhet mens man tilegner seg kompetansen som trengs for en langsiktig, stabil tilknytning til arbeidslivet.

De som ikke er kommet i arbeid eller utdanning etter endt kvalifiseringsprogram, må ha rett til opplærings- eller lærlingplass med full lønn og lønnstilskudd. Det må gis tilskudd til kommunene og arbeidsgivere til å opprette eller tilby et visst antall slike plasser.

Vi mener at satsingen på kvalifiseringsprogram og opplærings- og lærlingplasser i stor grad finansieres ved at dette medfører reduserte utgifter til sosialhjelp. Dersom arbeidsledige har rett til dagpenger, kvalifiseringsprogram eller lønnstilskudd, og syke har rett til sykepenger, AAP eller uføretrygd, så faller behovet for sosialhjelp som langtidsytelse bort.

Styrke Nav-systemet

Skal vi fremme Navs arbeid mot fattigdom, må etaten tilføres flere ansatte og økt kompetanse. Ansettelsen av flere veiledere muliggjør at hver veileder får tid til oppfølging av brukere inn mot arbeidsgivere, utdanning og helsesystem. Videre må Nav-ansattes kompetanse heves. Den interne opplæringen i lovverk og forskrift må styrkes, og ansatte må gis rett til videreutdanning som styrker deres velferdskompetanse. Nav må også forbedre sine internrutiner for deling av kunnskap om lovverk, rettigheter og muligheter med brukere.

For å styrke Nav-systemet, må vi gå bort ifra bestiller/utfører-modellen der brukeren blir kasteball mellom Nav og tiltaksarrangører. Med dagens ordning kan det være vanskelig for brukeren å si om ansvaret for oppfølging mot arbeidsmarked, utdanning og helsesystem ligger hos Nav eller den eksterne tiltaksarrangøren. I stedet for å gi tiltaksmidler til eksterne bedrifter, bør ansvaret for oppfølging ligge hos veilederne i Nav. Ved å omdisponere midler fra tiltaksbudsjettet, kan man finansiere ansettelsen og opplæringen av flere veiledere.

Et styrket Nav må også være mer tilgjengelig, samt gi brukere bedre oppfølging og mer reell medvirkning i egen sak. Både kontaktsentre og veiledere må bli lettere tilgjengelige for brukere, som inkluderer at åpningstidene tilpasses brukernes behov. Alle som mottar en ytelse fra Nav må ha rett til oppfølging fra veileder, og fortrinnsvis fra én og samme veileder så lenge det er praktisk mulig. Kontakten mellom bruker og veileder må styrkes, og Navs digitalisering av tjenester må muliggjøre mer kontakt og oppfølging – ikke mindre. Alle med midlertidige ytelser skal ha rett til individuelle og justerbare aktivitetsplaner, som utarbeides i samarbeid mellom bruker og veileder. I dialog må bruker og veileder avtale framdrift, ferie, aktivitetsplaner, tilbakemeldingsperioder og oppfølging. Krav om oppfølging må gå begge veier – Nav må ha oppfølgingsplikt med frister.

For at Nav skal styrke brukermedvirkningen, må det også satses på brukerutvalgene. Brukerrepresentantene i disse utvalgene må få tilbud om opplæring og kursing, slik at de kan

spille bedre inn om problemer lokalt og på systemnivå. Dessuten bør Nav forbedre sine internrutiner for hvordan brukerrepresentantenes innspill tas videre.

Et sterkt Nav-ombud

Nav-ombudet som er vedtatt etablert må være landsdekkende, uavhengig og ivareta to hovedfunksjoner, som bidrar til både å styrke brukerne og forbedre Navs arbeid. For det første må ombudet fungere som et lavterskel hjelpetilbud, som ivaretar brukernes rettssikkerhet og interesser overfor Nav. For det andre må ombudet bidra til kvalitetssikring og videreutvikling av Navs arbeid, basert på innsamlet informasjon fra brukerne og kjennskap til strukturelle forhold. For å oppfylle disse funksjonene er det avgjørende at Nav-ombudet sikres tilstrekkelig ressurstilgang og den nødvendige faglige spisskompetansen.⁵⁷

En mer fleksibel AAP-ordning

I dag kan man i hovedsak ikke få AAP i mer enn tre år, og er man ikke avklart eller får forlengelse etter disse årene, er det en karenstid på 52 uker. Mange skyves over på sosialhjelp, som er ment som en korttidsytelse og alt for lav til å kunne leve av uten at det går utover grunnleggende behov. Enda mer kritisk er det at de som ikke oppfyller de strenge kravene for å få sosialhjelp, blir stående helt uten inntekt. Tidsavgrensningen for AAP må følge sakens behov og karenstiden må fjernes. I tillegg må meldepliktsystemet for AAP-mottakere erstattes med en enkel tilbakemelding, som alvorlige syke enkelt kan fritas fra.

Videre er det sentralt at beslutningstakingen i AAP-saker er så nær brukeren som mulig. Derfor må veilederen på det lokale Nav-kontoret gis beslutningsmyndighet i AAP-saker. I dag kan veilederen bli overkjørt av Nav Arbeid og ytelser, som vil si at en beslutning om AAP kan tas uten at beslutningstakeren har møtt eller fulgt brukeren. Videre må veilederen ta sin beslutning om AAP basert på vurderinger fra spesialistleger og fastleger. Spesialister og fastleger kan i dag bli overkjørt av rådgivende lege fra Nav Arbeid og ytelser, som igjen vil si at en vurdering om AAP kan gjøres opp uten å ha møtt brukeren. Dette må oppheves.

Ekstra støtte til de meste sårbare

Trygdede og deltakere i kvalifiseringsprogram bør få lettere tilgang til bostøtte, lån og tilskudd fra Husbanken. Stortinget har besluttet å midlertidig øke bostøtten og heve inntektsgrensen på grunn av COVID-19, og vi mener at en slik utvidelse bør vedvare. Vi foreslår at utvidelsen finansieres ved å avvikle bostøtte til ikke-trygdede og friske personer.

Videre mener vi at stønadsmottakere må ha rett til fri rettshjelp. Dessuten bør inntektsgrensen settes høyere, da dagens grense ekskluderer flere som bør ha rett til hjelp.

Opptappingsplan mot barne- og familiefattigdom

Det må lages en opptappingsplan mot barne- og familiefattigdom med fokus på økonomiske rettigheter, aktivitetsrett for barn og utdanningstiltak for voksne. For å få til en helhetlig tankegang rundt tiltak mot barne- og familiefattigdom, må alle overføringer til barnefamilier samles i ett departement og én stortingskomité. Med overføringer og ordninger spredt på ulike departementer, kreves det et omfattende samarbeid som i dag ikke er sterkt nok.⁵⁸

Vi mener allmenngjøring av foreldrepenger til minst 2G er et treffsikkert tiltak for å redusere barne- og familiefattigdommen. De som ikke har rett til foreldrepenger, får i dag kun en engangsstønad på 84 720 kroner. I 2019 mottok 10 409 kvinner en slik stønad⁵⁹. Dette gjelder særlig kvinner som har vært på tiltak, unge mennesker som går på skole, studenter, syke uten rettigheter, og de som ikke har vært i arbeid av andre årsaker. Å delvis utligne denne inntektsforskjellen ved å allmenngjøre foreldrepengene til minst 2G, kan forebygge at barna deres vokser opp i fattigdom. Etter foreldrepengenes utløp bør kvinner uten arbeid eller utdanning gis rett til kvalifiseringsprogram.

Velferdsalliansen EAPN Norway ønsker gratis barnehage, SFO og Opplevelseskortet til alle. Å få dekket kostnadene til barnehage og SFO vil ha langt mer å si økonomisk for fattige familier enn symbolske økninger av barnetrygden. Å få dekket både organiserte aktiviteter og andre fritidstilbud gjennom Opplevelseskortet, mener vi er et viktig supplerende tiltak for sosial inkludering i en vanskelig situasjon. Opplevelseskortet er en versjon av fritidskort og et samarbeid mellom kommunen, Nav og tjenestetilbydere, med tanken om at barn fra lavinntektsfamilier skal få delta på fritids- og kulturtilbud på lik linje med andre barn.

Skal vi redusere barne- og familiefattigdommen, vil en utvidelse av bidragsforskuddet også være et viktig tiltak. Vi mener at bidragsforskuddet må økes og at inntektsgrensen må settes høyere for eninntektsfamilier, slik at flere får rett til forskuddet.

For en mer helhetlig oppfølging av fattige barn og familier, mener vi også at alle Nav-kontor må få en egen seksjon eller koordinator for familiesaker. Det bør være én koordinator i hver enkelt sak, og koordinatoren bør fungere som et bindeledd mellom instansene i tjenesteapparatet, som kobler dem på ved behov.

Det kan gjøres endringer i nåværende løsninger for å finansiere de foregående tiltakene mot barne- og familiefattigdom. Barnetrygden er i dag universell, men for å få gjennomslag for de skisserte tiltakene som helhet, kan det være aktuelt å gjøre barnetrygden forbeholdt lavinntektsfamilier. Gitt at det innføres gratis barnehage og SFO, kan inntektsgradert barnetrygd redusere reproduksjon av klasseforskjeller – høyinntektsfamilier sparer nemlig gjerne barnetrygden, som barnet senere kan bruke til for eksempel boligkjøp. Videre vil allmenngjøringen av foreldrepenger erstatte dagens ordning med engangsstønad, og gratis barnehageordning vil erstatte dagens kontantstøtteordning.

Lik tilgang på helsetjenester

I dag er tannhelse hos voksne et sort hull i den norske velferdsstaten, som særlig rammer de under fattigdomsgrensen og de som sliter med sykdom. Tannhelse må inn i folketrygden, på lik linje med andre helsetjenester. Selv om dette vil utgjøre en stor utgift på kort sikt, mener vi at forebyggende tannhelse for hele befolkningen er lønnsomt på lang sikt. Dette vil fjerne bekymringer, gi mer frihet til flere og utjevne sosiale forskjeller.

Videre bør det gjeninnføres gratis fysioterapi for kronisk syke. Denne gruppen hadde kostnadsfri behandling før 2017, da det ble gjort innstramminger. Dessuten bør egenandelene fjernes for trygdede personer og tiltaksdeltakere.

Sluttnoter

¹ Sen, Amartya (2010). «Adam Smith and the contemporary world». *Erasmus Journal for Philosophy and Economics*, 3(1), s. 3. <https://ejpe.org/journal/article/view/39/36>

² Finansdepartementet (2019). *Muligheter for alle – Fordeling og sosial bærekraft* (Meld. St. 13 (2018–2019)). <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-13-20182019/id2630508/sec1>

³ SSB (2020). «Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. 09593: Lavinntekstgrenser i kroner (EU- og OECD-skala), etter husholdningstype 2009 - 2018». <https://www.ssb.no/statbank/table/09593/> (hentet: 06.08.20)

⁴ SSB (2020). «Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. 10498: Personer i husholdninger med vedvarende lavinntekt (EU-skala 50 og 60 prosent), etter alder. Treårsperiode. Prosent (F) 2004-2006 - 2016-2018». <https://www.ssb.no/statbank/table/10498/> (hentet: 14.08.20)

⁵ Eurostat (2018). «People at risk of poverty or social exclusion by sex % of total population». https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tepsr_lm410&plugin=1 (hentet: 14.08.20)

⁶ Eurostat (2018). «Severe material deprivation rate by sex % of total population». https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tepsr_lm420&plugin=1 (hentet: 14.08.20)

⁷ Eurostat (2018). «People living in households with very low work intensity by sex % of total population aged less than 60». https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tepsr_lm430&plugin=1 (hentet: 14.08.20)

⁸ SSB (2020, 28.04.). «Fattigdomsproblemer, levekårsundersøkelsen». <https://www.ssb.no/fattigdom> (lest: 14.08.20)

&

SSB (2020). «Fattigdomsproblemer, levekårsundersøkelsen. 12128: Økonomisk romslighet og betalingsvansker, etter inntektsgruppe 2017 - 2019». <https://www.ssb.no/statbank/table/12128/> (hentet: 14.08.20)

⁹ Furuberg, Jorunn, Grav, Tommy, Lima, Ivar Andreas Åsland & Munch-Ellingsen, Elisabeth (2018). *Lavinntekt og levekår i Norge. Tilstand og utviklingstrekk – 2018* (rapport 2018:3). Nav

¹⁰ SSB (2020). «Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. 12599: Personer i husholdninger med lavinntekt (EU- og OECD-skala), etter ulike grupper. Antall og prosent 2008 - 2018». <https://www.ssb.no/statbank/table/12599/> (hentet: 17.08.20)

¹¹ Nav (2020, 07.04.). «Beregning av uføretrygd». <https://www.nav.no/no/person/pensjon/uforetrygd/beregning-av-uforetrygd> (lest: 17.08.20)

¹² SSB (2020). «Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. 12599: Personer i husholdninger med lavinntekt (EU- og OECD-skala), etter ulike grupper. Antall og prosent 2008 - 2018». <https://www.ssb.no/statbank/table/12599/> (hentet: 17.08.20)

¹³ SSB (2020). «Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. 09008: Personer i husholdninger med vedvarende lavinntekt (EU- og OECD-skala), etter ulike kjennemerker.

Treårsperiode. Prosent 1997-1999 - 2016-2018». <https://www.ssb.no/statbank/table/09008/> (hentet: 18.08.20)

¹⁴ SSB (2020). «Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. 09008: Personer i husholdninger med vedvarende lavinntekt (EU- og OECD-skala), etter ulike kjennemerker. Treårsperiode. Prosent 1997-1999 - 2016-2018». <https://www.ssb.no/statbank/table/09008/> (hentet: 17.08.20)

¹⁵ SSB (2020, 02.03.). «Sysselsetting blant innvandrere, registerbasert». <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/innvregsys> (lest: 17.08.20)

¹⁶ Olsen, Bjørn (2019, 01.11.). «Færre på heltid blant innvandrere». SSB. <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/faerre-pa-heltid-blant-innvandrere> (lest: 28.08.20)

¹⁷ Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2019, 08.04.). «Forsøk med anonyme søknader i staten». https://www.regjeringen.no/contentassets/31c464637868469a95188eed8e87886b/brev_annonyme_soknader.pdf (lest: 17.08.20)

¹⁸ SSB (2020). «Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. 10498: Personer i husholdninger med vedvarende lavinntekt (EU-skala 50 og 60 prosent), etter alder. Treårsperiode. Prosent (F) 2004-2006 - 2016-2018». <https://www.ssb.no/statbank/table/10498/> (hentet: 18.08.20)

¹⁹ Furuberg, Jorunn, Grav, Tommy, Lima, Ivar Andreas Åsland & Munch-Ellingsen, Elisabeth (2018). *Lavinntekt og levekår i Norge. Tilstand og utviklingstrekk – 2018* (rapport 2018:3). Nav

²⁰ SSB (2020, 03.09.). «Tilknytning til arbeid, utdanning og velferdsordninger». <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/arbstatus> (lest: 08.09.20)

²¹ Fedoryshyn, Nadiya (2019, 27.02.). «Hvordan går det med unge som faller utenfor?» SSB. <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/hvordan-gar-det-med-unge-som-faller-utenfor> (lest: 18.08.20)

²² Nav (2020, 14.08.). «Svak økning i antall mottakere av arbeidsavklaringspenger». <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/aap-nedsatt-arbeidsevne-og-uforetrygd-statistikk/nyheter/svak-okning-i-antall-mottakere-av-arbeidsavklaringspenger> (lest: 19.08.20)

²³ Epland, Jon & Normann, Tor Morten (2020, 04.03.). «Nesten 111 000 barn vokser opp med vedvarende lave husholdningsinntekter». SSB. <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/nesten-111-000-barn-vokser-opp-med-vedvarende-lave-husholdningsinntekter> (lest: 17.08.20)

²⁴ Bufdir (2020, 05.03.). «Barn i lavinntektsfamilier». https://bufdir.no/Familie/Fattigdom/Ny_Barnefattigdom_i_Norge/ (lest: 18.08.20)

²⁵ Epland, Jon & Normann, Tor Morten (2020, 04.03.). «Nesten 111 000 barn vokser opp med vedvarende lave husholdningsinntekter». SSB. <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/nesten-111-000-barn-vokser-opp-med-vedvarende-lave-husholdningsinntekter> (lest: 17.08.20)

²⁶ SSB (2020). «Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. 09008: Personer i husholdninger med vedvarende lavinntekt (EU- og OECD-skala), etter ulike kjennemerker. Treårsperiode. Prosent 1997-1999 - 2016-2018». <https://www.ssb.no/statbank/table/09008/> (hentet: 18.08.20)

²⁷ Bufdir (2020, 05.03.). «Barn i lavinntektsfamilier». https://bufdir.no/Familie/Fattigdom/Ny_Barnefattigdom_i_Norge/ (lest: 18.08.20)

-
- ²⁸ Andersen, Ulf (2019, 04.04.). «Færre på AAP. Flere på sosialhjelp». *Dagsavisen*. <https://www.dagsavisen.no/debatt/ferre-pa-aap-flere-pa-sosialhjelp-1.1460150> (lest: 20.08.20)
- ²⁹ Bing, Ida (2020, 02.01.). «66.000 kroner mindre til AAP-mottakere under 25 år». *FriFagbevegelse*. <https://frifagbevegelse.no/nyheter/66000-kroner-mindre-til-aapmottakere-under-25-ar-6.158.666991.d89f1b85b1> (lest: 20.08.20)
- ³⁰ Lima, Ivar & Grønlien, Eirik (2020). *Flere mottar uføretrygd og sosialhjelp etter innstramning i AAP-regelverket* (arbeid og velferd 2020:2). Nav
- ³¹ SSB (2020). «Fattigdomsproblemer, levekårsundersøkelsen. 12079: Materielle goder, etter inntektsgruppe 2017 - 2019». <https://www.ssb.no/statbank/table/12079/> (hentet: 20.08.20)
- ³² SSB (2020). «Fattigdomsproblemer, levekårsundersøkelsen. 12088: Sosiale goder, etter inntektsgruppe 2017 - 2019». <https://www.ssb.no/statbank/table/12088/> (hentet: 20.08.20)
- ³³ SSB (2020). «Fattigdomsproblemer, levekårsundersøkelsen. 12128: Økonomisk romslighet og betalingsvansker, etter inntektsgruppe 2017 - 2019». <https://www.ssb.no/statbank/table/12128/> (hentet: 20.08.20)
- ³⁴ OsloMet (2020). «Referansebudsjettet. Kalkulator». *Forbruksforskningsinstituttet SIFO*. <http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/SIFO/Referansebudsjettet/Kalkulator> (hentet: 20.08.20)
- ³⁵ Nav (2020, 06.01.). «Statlige veiledende retningslinjer for økonomisk stønad». https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/kontakt-nav/oversikt-over-satser/statlige-veiledende-retningslinjer-for-okonomisk-stonad_kap (lest: 20.08.20)
- ³⁶ Arbeids- og sosialdepartementet (2020, 05.02.). «Sosialhjelp». <https://www.regjeringen.no/no/tema/pensjon-trygd-og-sosiale-tjenester/innsikt/sosiale-tjenester/okonomisk-sosialhjelp/id570200/> (lest: 20.08.20)
- ³⁷ Bing, Ida (2020, 24.02.). «Mener tusenvis står uten inntekt etter avslag på arbeidsavklaringspenger: – Dette begynner å bli stygt». *FriFagbevegelse*. <https://frifagbevegelse.no/loaktuelt/mener-tusenvis-star-uten-inntekt-etter-avslag-pa-arbeidsavklaringspenger--dette-begynner-a-bli-stygt-6.158.679313.c40155a87f> (lest: 20.08.20)
- ³⁸ SSB (2020). «Boforhold, registerbasert. 11346: Eierstatus, etter inntektsgruppe. Husholdninger (K) 2015 - 2019». <https://www.ssb.no/statbank/table/11346/> (hentet: 21.08.20)
- ³⁹ Eurostat (2018). «Severe housing deprivation rate by tenure status % of total population». https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tepsr_lm440&plugin=1&tableSelection=2 (hentet: 21.08.20)
- ⁴⁰ Bodahl, Aslak (2019, 07.01.). «Færre får bostøtte og det blir dyrere å bo. Nå legger SV press på KrF for å løse floka». *FriFagbevegelse*. <https://frifagbevegelse.no/forside/farre-far-bostotte-og-det-blir-dyrere-a-bo-na-legger-sv-press-pa-krf-for-a-lose-floka-6.158.604744.68b4cbca2c> (lest 21.08.20)
- ⁴¹ Vestreng, Tom (2019, 05.02.). «Han ble offer for «gjengs leie»». *Dagsavisen*. <https://www.dagsavisen.no/oslo/han-ble-offer-for-gjengs-leie-1.1272781?fbclid=IwAR2fMKAUIQpf7Z17C4p2ImP0BymWwF83phq2q9b-rLyowH2x6a1a7vqgqg8> (lest 21.08.20)
- ⁴² SSB (2020). «Boforhold, registerbasert. 11346: Eierstatus, etter inntektsgruppe. Husholdninger (K) 2015 - 2019». <https://www.ssb.no/statbank/table/11346/> (hentet: 21.08.20)

⁴³ SSB (2019). «Fattigdomsproblemer, levekårsundersøkelsen. 12079: Materielle goder, etter inntektsgruppe 2017 - 2019». <https://www.ssb.no/statbank/table/12079/> (hentet: 24.08.20)

&

SSB (2019). «Fattigdomsproblemer, levekårsundersøkelsen. 12077: Materielle goder, etter økonomisk status 2017 - 2019». <https://www.ssb.no/statbank/table/12077/> (hentet: 24.08.20)

⁴⁴ Lunde, Elin Skretting, Otnes, Berit & Ramm, Jorun (2017). *Sosial ulikhet i bruk av helsetjenester: En kartlegging* (rapport 2017/16). SSB. <https://www.ssb.no/helse/artikler-og-publikasjoner/sosial-ulikhet-i-bruk-av-helsetjenester>

⁴⁵ SSB (2020, 27.03.). «Den økte arbeidsledigheten rammer bredt, men skjevt». <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/den-okte-arbeidsledigheten-rammer-bredt-men-skjevt> (lest: 05.08.20)

⁴⁶ SSB (2020, 27.03.). «Den økte arbeidsledigheten rammer bredt, men skjevt». <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/den-okte-arbeidsledigheten-rammer-bredt-men-skjevt> (lest: 05.08.20)

⁴⁷ Bakken, Anders, Pedersen, Willy, von Soest, Tilmann & Sletten, Mira Aaboen (2020). *Oslo-ungdom i koronatiden. En studie av ungdom under covid-19-pandemien* (rapport 12/20). Oslo: NOVA, OsloMet

⁴⁸ Fjeldstad, Øivind (2020, 22.04.). «Lavere livskvalitet etter korona-tiltakene.» *Velferd*. <https://velferd.no/velferd/2020/lavere-livskvalitet-etter-korona-tiltakene> (lest: 03.09.20)

⁴⁹ Gjerde, Robert & Dahl, Carl Alfred (2020, 15.03.). «Regjeringen med korona-krisefond på 100 milliarder til norsk næringsliv». *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/rAJ4B8/regjeringen-med-korona-krisefond-paa-100-milliarder-til-norsk-naeringsli> (lest: 25.08.20)

⁵⁰ Ytrehus, Tormod (2020, 09.06.). «No er korona-lønna frå Nav klar. Sånn er ordninga». *FriFagbevegelse*. <https://frifagbevegelse.no/magasinet-for-fagorganiserte/no-er-koronalonna-fra-nav-klar-sann-er-ordninga-6.158.709047.fe13b50764?fbclid=IwAR1n9j-oAyUTmZ4KqcugroDJ-4nhTe2AIDqzQVY7ZyftYjVQui0v-gy0DHw> (lest: 25.08.20)

⁵¹ FriFagbevegelse (2020, 20.08.). «37.000 permitterte får ikke dagpenger før i september». <https://frifagbevegelse.no/nyheter/37000-permitterte-far-ikke-dagpenger-for-i-september-6.158.723638.40a21e2060> (lest: 24.08.20)

⁵² Helgheim, Aina (2020, 28.05.). «Venter på penger å leve for». *Klassekampen*. <https://klassekampen.no/utgave/2020-05-28/venter-pa-penger-a-leve-for?fbclid=IwAR3dkwWEw8X1r9uzbEW6Oeg0-DloXm49o8SaSJODB6Ek4i7xM6cZawPMleY> (lest: 24.08.20)

⁵³ Gjerde, Audun (2020, 28.08.) «Arbeidsmarkedet nå – august 2020». *Nav*. <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/arbeidssokere-og-stillinger-statistikk/hovedtall-om-arbeidsmarkedet/arbeidsmarkedet-na> (lest: 01.09.20)

&

Vidal-Gil, Eugenia (2020, 31.07.) «Arbeidsmarkedet nå – juli 2020». *Nav*. <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/arbeidssokere-og-stillinger-statistikk/hovedtall-om-arbeidsmarkedet/arbeidsmarkedet-na> (lest: 25.08.20)

⁵⁴ Helgheim, Aina Ebube (2020, 18.08.). «Flere går helt uten penger». *Klassekampen*. <https://klassekampen.no/utgave/2020-08-18/flere-gar-helt-uten-penger> (lest: 26.08.20)

⁵⁵ Johansen, Per Anders & Egedius, Tonje (2020, 14.04.). «Kraftig økning i koronasmitte blant innvandrere i Norge». *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/norge/i/b5vJE3/kraftig-økning-i-koronasmitte-blant-innvandrere-i-norge> (lest: 25.08.20)

⁵⁶ Bodahl, Aslak (2020, 20.05.). «Tannleger blir dyrere. Rødt ber regjeringen kompensere for koronagebyret». *FriFagbevegelse*. <https://frifagbevegelse.no/koronaviruset/tannleger-blir-dyrere-rodt-ber-regjeringen-kompensere-for-koronagebyret-6.158.704187.dc59b37c30> (lest: 24.08.20)

⁵⁷ Strømmen, Olav (2020, 27.04.). «Nav-ombud – hva, hvorfor, hvordan?» *Velferdsalliansen EAPN Norway*. https://velferdsalliansen.no/images/Nav-ombud_-_hva_hvorfor_hvordan.pdf

⁵⁸ I likhet med Velferdsalliansen EAPN Norway, tar følgende NOU orde for en helhetstankegang rundt offentlige ytelser til barnefamilier:

NOU 2017:6 (2017). *Offentlig støtte til barnefamilie*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet

⁵⁹ Nav (2020, 26.02.). «Foreldrepenger, engangsstønad og svangerskapsenger». <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/familie-statistikk/foreldrepenger-engangsstonad-og-svangerskapsenger> (lest: 13.08.20)